

מגזין תרבות

ש"ס, הרב עובדיה והבבא סאלי שינו את ישראל לעד. שלושה סרטי דוקו בודקים כיצד

גל של יצירות תיעודיות בוחן לעומק את הפוליטיקה המזרחית-דתית, ושופך אור על השפעתה העצומה על מצב המדינה

גברים בהלוויית הרב עובדיה יוסף. מנהיג שענה על חסך זהותי צילום: REUTERS

שני ליטמן

14 באוגוסט 2024 • 14:23

התראות במייל 📧

בתודעה הציבורית בישראל של שנות ה-80 וה-90 היו שתי אופציות עיקריות של התייחסות למפלגות המזרחיות: תחושת גאולה והזדהות או כר פורה לבדיחות בעלות ניחוח גזעני ומתנשא. הבדיחות האלה נסבו בעיקר על מראה חיצוני, כלומר סגנון לבוש וצורת דיבור – מהלעג ללבושו המוקפד של השר אהרן אביחצירא, דרך המערכון הזכור של "זהו זה" על הבבא בובה (כלומר, הבבא סאלי), זקן לבוש גלימה לבנה הממלמל דברים חסרי פשר, ועד החיקוי של הרב עובדיה יוסף, חובש משקפיים שחורים, כשהוא צועק בזעם על העיתונאי ניצן חן: "תצא בחוץ!" המיינסטרים האשכנזי והחילוני הסתפק במידה רבה בגישה המרדדת והלעגנית ביחס לשילוב, שהיה אז חדש, בין מסורת ותרבות יהודית שהגיעה ממדינות ערב וצפון אפריקה ובין פוליטיקה.

בזמן שחלף מאז, הפוליטיקה המזרחית כבר יצאה ממשבצת הקוריוז והתגלתה כאחד הגורמים המשמעותיים ביותר שעיצבו את פני החברה הישראלית העכשווית. בפסטיבל דוקאביב האחרון הוקרנו שני סרטים שהציגו בחינה מעמיקה של דמויות מרכזיות בציבוריות המזרחית-ישראלית: "מלך הספרדים", דיוקן קולנועי מפורט של הרב עובדיה יוסף, שיצר עופר פנחסוב ושודר גם ביס דוקו; ו"הצדיק האחרון – שושלת אביחצירא", סרטו של רפאל בלולו ששודר גם בהוט 8 ובמרכז משפחת הרבנים ואישי הציבור שהיגרה ממרוקו לישראל, ועמה נמנים המנהיגים הרוחניים הבבא סאלי, בנו הבבא ברוך ואחיו הבבא חאקי, ובנו של האחרון, אהרן אביחצירא, שהקים את תמ"י, המפלגה המזרחית הראשונה שנכנסה לכנסת. תמ"י שרדה כמפלגה עצמאית שתי מערכות בחירות בלבד, ובשלישית כבר רצה כסיעה בתוך הליכוד. סרטו של בלולו מסתיים במקום שבו נכנסת לתמונה מפלגת ש"ס, שבניגוד לתמ"י, שורדת כבר 40 שנה. הקמתה והתעצמותה של מפלגה זו עומדות במרכז "שאגת ש"ס" – סדרה בת שלושה פרקים, שיצרו קובי פרג' ומוריס בן מיור ושודרה בהוט 8 בשבועות האחרונים.

השלמתן של שלוש היצירות דווקא עכשיו קשורה בתאריכים עגולים – 40 שנה להקמת ש"ס ועשור למותו של הרב יוסף – אבל גם מבשרת את כניסתם של כוחות יצירתיים עם אג'נדות שמסתכלות על אזורים בחברה הישראלית שמקומם נפקד מהשיח התרבותי עד עתה. צפייה בשלוש היצירות מספקת פנורמה שמאפשרת לא רק היכרות עם ההיסטוריה המסוימת הזאת, אלא גם דיון בתפקיד המשמעותי שהיה לה ובהשפעותיה על עתידנו.

מתוך הסדרה "שאגת ש"ס". פרספקטיבות נוקבות בעד ונגד המפלגה צילום: רועי פרג' / הוט 8

הדרך של תמ"י

רפאל בלולו מספר שנדרשו לו חמש שנים לעשות את הסרט שלו על שושלת הרבנים אביחצירא, "הצדיק האחרון". מה שעיכב אותו היו בעיקר מעצורים פנימיים או כמו שהוא קורא לזה – "הרבה יראה", וזאת אף שהוא מגדיר את עצמו מסורתי-חילוני. "אתה עושה סרט על מישהו שתחושת הקרבה אליו היא כאל בן משפחה, מישהו שאתה

אוהב ומעריך, ומצד שני אתה מבין את האקלים בעם ישראל ויודע שיש היסטוריה של גזענות", הוא אומר. "אתה חושב על הבבא בובה, או האמירה של יאיר גרבוז על מנשקי הקמעות, ואתה יודע שאם תספר סיפורים על מעשי נסים, זה עלול להתקבל בגלגול עיניים. רציתי להימנע מזה ולכן יש בסרט יובש מסוים. הוא לא מסתיר את הבעיות, כמו פרשת השחיתות של הבבא ברוך, יש בו גוון היסטורי והוא משתמש המון בארכיונים. רציתי לבוא בנישה רצינית, ממוסמכת. ברמה האישית אין לי ספקות: אני אוהב ומכבד את הבבא סאלי ואת משפחת אביחצירא, אני עצמי נוסע לקברו של הבבא סאלי בנתיבות מדי פעם. זה בעיקר פשוט קושר אותי לאמא שלי. זה עניין רגשי מאוד".

בעיניו של בלולו, העובדה שהסרט שלו ושני הפרויקטים האחרים יצאו במקביל אינה מקרית: "הבבא סאלי והרב עובדיה הם דמויות מופת ישראליות והם גם אוטוריטות רבניות הלכתיות. הם יושבים על צומת פוליטי וקהילתי, וחורגים הרבה מעבר לעולם החרדי, בגלל שהם רבנים ספרדים. הם יושבים על הספקטרום מחילונים-מסורתיים ועד החרדים. וכשמגיע הדור שלי, שהוא כבר בין לבין, והוא עוסק בקולנוע, אז הוא פונה לדמויות שהן דמויות מופת בעיניו ודרכן אפשר להסביר עוד זווית של ישראליות. אלה דמויות שחרגו מהתפקיד של אוטוריטה הלכתית והקימו גם תנועות רוחניות".

אלה היו תנועות רוחניות שבשורה התחתונה הצטרפו לחרדים האשכנזים.

"במובן הצר של המילה. אבל מעבר לזה, מכיוון שחלק גדול מהישראלים הם יהודים שפסיקות הלכה קשורות באופן כזה או אחר לחייהם, פסיקות ההלכה של מרן עובדיה יוסף היו משמעותיות עבורם. הפסיקות שלו חורגות מהעולם החרדי, הן נוגעות לכל מי שחי חיים יהודיים על הספקטרום. ולגבי הבבא סאלי ומשפחת אביחצירא, אלה דמויות שמחזיקות זהות, תרבות, פיוט, שירה. הן מחזיקות את הלולאה הזאת של הדורות, הן מחזיקות את הרצון להישאר אותנטי ונאמן למה שנמחק בישראל בגלל התהליכים של מודרניזציה, פוליטיקה והתמיינות למוסדות אשכנזיים. אתה גם רוצה להגיע לישראל, אבל גם

רוצה לשמור על מרוקו. הבבא סאלי מחזיק את הרעיון הכמעט בלתי אפשרי הזה".

מתוך "הצדיק האחרון - שושלת אביחצירא". להשתלב בישראל, ולהישאר במרוקו צילום: דני לב / ארכיון דן

"הצדיק האחרון" אמנם עוסק במשפחת אביחצירא, אבל לא נכנס בפירוט רב לביוגרפיות של גיבוריו, שכוללות לא מעט פרטים מעניינים. כך, למשל, הסרט אינו עוסק בחייו האישיים של הבבא סאלי, שהושא בגיל 13 לאחייניתו, שמתה כעבור שנתיים בלבד, התחתן שוב בגיל 16 ובהמשך נשא שתי נשים נוספות. הוא היה נשוי במקביל לשלוש נשים – דבר שהיה מותר הלכתית בקרב יהודים בקהילות שלא קיבלו עליהן את חרם דרבנו גרשום, אבל לא מאוד נפוץ, ובישראל גם נאסר בחוק. הוא ניסה להגר לישראל כמה פעמים וחזר למרוקו, ובפעם האחרונה הגיע לכאן ב-1964, כשהיה בן 74. אחת מנשותיו, סימי, חיה עד היום בנתיבות והיא בת יותר מ-90.

בלולו אומר שהבחירה אם ללכת בנתיב הביוגרפי או הקהילתי בסרט היתה קשה מבחינתו. "בעיקרון, רציתי דרך המשפחה לספר סיפור קולקטיבי על יהודי מרוקו ובפרט על היהודים מהדרום, שהם קבוצה שפחות מקבלת מקום כי הם מיעוט. הכוח הרוחני והמנהיגותי של הבבא סאלי קשור בקהילה וקשור בשינויים הדרמטיים של המאה ה-20, וזה עובר דרך ההתפרקות הקהילתית במרוקו, ההגירה הגדולה, מדינת ישראל, הציונות, ההתחרדות וכל התהליך הזה שמאפשר מבט היסטורי ואקטואלי. כל אלה באו על חשבון הביוגרפיה והפואטיקה. אני מרגיש שזה פספוס אבל באותה נשימה מרגיש שיש לסרט הישגים ביכולת שלו להציע נרטיב היסטורי ולמקם את המשפחה ואת הצפון-אפריקאים והמזרחים בתוך האתוס הישראלי. למשפחת אביחצירא יש טביעת אצבע אדירה בפוליטיקה הישראלית".

יש ספקולציות על כך שאביחצירא עלה על מסלול בטוח להיות ממנהיגי הציונות הדתית, ואז במפד"ל יירטו אותו, פוליטית, על משהו שהיה ספק שחיתות.

זה פספוס אדיר של המדינה. הוא והקהילה שלו

לימדו את ישראל דמוקרטיה

רפאל בלולו, במאי "הצדיק האחרון - שושלת אביחצירא"

בלולו מתאר בסרטו את המעבר של משפחת הרבנים אביחצירא ממרוקו ועד לכנסת ישראל. הרב ישראל אביחצירא, הבבא סאלי, היה דמות רוחנית משפיעה במחוז תאפילאלת במרוקו, וכשהגיע לישראל התיישב בנתיבות והפך למוקד עלייה לרגל. "הבבא סאלי הוא המגדלור הרוחני עבור המאמינים שלו, הוא הסמל", אומר בלולו. "הוא גם אקס-טריטוריה וגם טריטוריה. הוא נגיש, אתה יושב איתו, אבל הוא גם אקס-טריטוריאלי. הוא הביטוי הנשגב והגבוה למידות הטובות. יש לו אולי אפשרות לעשות לי נס, לקרב אותי לגאולה. אבל גם אם לא, אני יכול לשתף אותו בצרות שלי וזו נחמה. מדובר בדור שחוה משבר הגירה, ובשנות ה-70 וה-80 הבבא סאלי הופך לדמות הזאת שהולכים לבקש ממנה עזרה".

אחיו הצעיר של הבבא סאלי, יצחק אביחצירא שכונה הבבא חאקי, היגר לישראל הרבה לפני אחיו וכיהן כרב הראשי של הערים רמלה ולוד. "הוא ניהל את הקהילה ועוד במרוקו בא במגע עם הצרפתים והערבים. בארץ הוא עשה את אותו הדבר", מציין בלולו. "הוא היה ממש ציוני ספרדי קלאסי. ובנו, אהרן, גדל ברוח הזאת. אהרן קיבל חינוך ציוני ספרדי קלאסי של תנועת הפועל המזרחי, הוא דגל באינטגרציה ובממלכתיות. הוא חשב שצריך לשמור על התרבות המרוקאית, ומצד שני להשתלב. יותר מכל, הוא האמין ברכישה של השכלה אקדמית. התפיסה היתה שאתה צריך לתרום למדינה ולהיות ציוני טוב".

אהרן אביחצירא נבחר לכנסת מטעם המפד"ל ב-1974 ושוב ב-1977, אז החל לכהן כשר הדתות בממשלת בגין. אחר כך הורשע בגניבה, מרמה והפרת אמונים ונגזרו עליו שלושה חודשי עבודות שירות. הוא פרש מהמפד"ל והקים את מפלגת תמ"י, נבחר לכנסת פעמיים ואז נבלע בתוך רשימת הליכוד. נראה כי האופציה שהציע, של מפלגה מזרחית שביקשה לקדם נגישות להשכלה בקרב עולי ארצות ערב וצפון אפריקה, לא התקבלה, ודאי שלא בהשוואה להצלחה

המסחררת של האופציה החרדית שהציעה ש"ס, שבאה אחריה. "יש ספקולציות על כך שאביחצירא צבר כוח ועלה על מסלול בטוח להיות ממנהיגי הציונות הדתית, ואז במפד"ל יירטו אותו, מבחינה פוליטית, על משהו שהיה ספק שחיתות. אפילו השופטת אמרה שהיא לא מרגישה בנוח להעניש אותו על התנהלות שלא היה עליה פיקוח – ולכן הוא קיבל רק עבודות שירות", אומר בלולו ומוסיף כי בעיניו, "זה פספוס אדיר של המדינה. כי במובן מסוים הוא והקהילה שלו לימדו את ישראל דמוקרטיה. ברגע שיש פה קבוצה גדולה של אזרחים שהם מיעוט מופלה שטוען לאי-שוויון, אבל לא מבקש להרוס את המדינה אלא להשתלב בה, היא מכריחה את המדינה להיות יותר דמוקרטית".

רפאל בלולו. נמנע מהביוגרפי צילום: תומר אפלבוים

להציל את הרב עובדיה

יצירת שכבת החרדים הספרדים רשומה על שמם של מפלגת ש"ס והרב שנתן את ההכשר להקמתה, עובדיה יוסף. עופר פנחסוב, יוצר "מלך הספרדים", אומר שאין שום קשר בין תמ"י לש"ס: "יהדות ספרדית בפוליטיקה בעצם לא היתה קיימת עד שנות ה-80. לא בפורמט שש"ס רצתה, בכל אופן. הקמת תמ"י לא היתה דומה לא בשאיפות, לא בקטגוריה ולא בקהל היעד. בתמ"י היתה למשל דמות כמו ויקי שירן, שבכלל לא היתה חרדית ולא דתית".

פנחסוב אומר שהחל לחשוב על עשיית סרט על הרב יוסף אחרי ששמע שכבר היו אחרים שניסו ונכשלו. "הרגשתי שאני היחיד שאוכל לעשות את הסרט הזה, כי אני בא משם. אני יודע לדבר עם האנשים. הסרטים האחרים נגנזו כי המשפחה שלו התנגדה, הם הבינו שהיוצרים הולכים למקומות לא טובים. לי לא היה עניין לעשות סרט פרופגנדה או סרט מטעם. אבל לא באתי להתנגש. לא באתי עם השאלות שתקשורת המיינסטרים רגילה לשאול על הרב עובדיה וש"ס".

**בכיתות ד'-ה' רכב טרנזיט של 'אל המעיין' היה מגיע
לשכונה ומפתה את הילדים בסוכריות להגיע לשיעורי**

תורה. ש"ס רצתה לקחת אותנו, בני הדור השני והשלישי להגירה שיצאו מהדת, ולשלב אותנו חזרה. המון משפחות בשכונה התפרקו

עופר פנחסוב, במאי "מלך הספרדים"

למה אתה מתכוון שאתה "בא משם"?

"גדלתי בשכונת קריית שרת ברעננה, שזה לגמרי פריפריה. 80% מתושבי השכונה שלי היו יוצאי מדינות ערב. אמא שלי הגיעה מפרס, ואבא שלי אמנם יליד הארץ, אבל המשפחה שלו מבוכרה. אני זוכר שבכיתות ד'-ה' התחלנו לראות רכב טרנזיט של רשת 'אל המעיין', שאז התחילה, מגיע לשכונה ומפתה את הילדים בסוכריות להגיע לשיעורי תורה. ש"ס רצתה לקחת אותנו, את בני הדור השני והשלישי להגירה שיצאו מהדת, ולשלב אותנו בחזרה. זה גרם למהפכה אצלנו בשכונה, כי המון משפחות התפרקו. פתאום האבא או הילד חזרו בתשובה. אני באתי מבית חילוני ובכיתה ו' כבר הלכתי עם ציצית ורציתי להתקבל לישיבה בבני ברק. אמא שלי נאבקה בשיניים שאני לא אהיה זה שיפרק את המשפחה כי אחזור בתשובה. והיא הצליחה. בסוף הבנתי שאני לא צריך להיות חרדי כדי להיות אדם מאמין".

עופר פנחסוב. "בסוף הבנתי שאני לא צריך להיות חרדי כדי להיות אדם מאמין" צילום: אמיל סלמן

הסרט של פנחסוב משרטט את דמותו של הרב יוסף מילדותו ועד מותו, דרך כתביו, קטעי ארכיון וראיונות עם בנותיו, בניו ומקורביו. הקמת ש"ס וכניסתה לכנסת היא הפרק המשמעותי ביותר בחייו, ובהתאם, הסרט מתייחס לכך בהרחבה. יוסף כיהן כרב הראשי הספרדי מ-1973 ועד 1983 וכהונתו הסתיימה בעקבות חוק שהעבירה הכנסת והגביל את משך כהונתם של הרבנים הראשיים. יוסף הרגיש שהגבלת הכהונה היתה חיסול חשבונות איתו שביצעו יריביו בהנהגה הדתית. הוא חש שהכוח נלקח ממנו, עבר משבר קשה ואז שוכנע לפנות לאפיקים הפוליטיים ולתמוך במפלגה חדשה שקמה אז כרשימה מוניציפלית לבחירות לעיריית ירושלים: ש"ס - ספרדים שומרי תורה. מי ששיכנעו אותו לתמוך ולהעביר את ש"ס מהמישור המוניציפלי למישור הארצי היו בנו, הרב דוד יוסף, וחברו הטוב של

הבן, אריה דרעי, שהחל לפקוד את בית הרב עוד כשהיה אברך צעיר והפך לאיש הקרוב אליו ביותר.

"עובדיה יוסף לקח את זה ללב כי הוא ידע שזו נקמה בו", אומר פנחסוב. "דרעי ודוד יוסף לקחו על עצמם להציל את הקריירה שלו. אילולא זה לא היתה ש"ס. היה להם הכישרון לזהות את הגדולה הרוחנית שלו ולשווק אותה כמוצר פוליטי. שני אברכים צעירים, בקושי בני 20, והם לוקחים את מי שהיה הרב הראשי ורותמים אותו לחלום שלהם".

ש"ס, כזכור, זכתה כבר בבחירות הראשונות שבהן התמודדה, ב-1984, להישג נאה של ארבעה מנדטים. בשיא כוחה, בבחירות 1999, הפכה למפלגה השלישית בגודלה בכנסת, עם 17 מנדטים, אחרי שדרעי הואשם בקבלת שוחד ועמד להיכנס לכלא. בין לבין, הצליחה ש"ס לא רק להעצים את כוחה האלקטורלי, אלא גם להקים את רשת מעיין החינוך התורני ולהפוך אלפי בני עדות המזרח לתלמידי כוללים וישיבות. תחת הסיסמה "להחזיר עטרה ליושנה" ובעזרת כספים קואליציוניים יצרה ש"ס ציבור שלא היה קיים עד אז בישראל בהיקף כזה ועם כוח פוליטי כזה – חרדים-ליטאים ספרדים.

היום בפוליטיקה הישראלית יש את נתניהו ואת דרעי, שמבחינה פוליטית אף אחד לא מגיע לרמתם.

אם דרעי היה גרסה קצת יותר כללית ולא

סקטוראלית, הוא יכול היה להתמודד על ראשות

הממשלה

עופר פנחסוב

דרעי עצמו מתראיין בהרחבה בסרטו של פנחסוב – בניגוד לסדרה של פרג'ו ובן מיור, שלהם הוא הציב תנאים מוקדמים לראיון שהם לא הסכימו לקבלם. פנחסוב רואה בראיון עם דרעי בסרט הישג גדול: "בתקופה שריאיינתי אותו, רבים ניסו לשכנע אותו להתראיין לרגל 40 שנה לש"ס, ודרעי לא הסכים. אני חושב שהוא הבין שאני הולך לספר אמת הגיונית, ולא לצלוב אותו". האמת שפנחסוב מספר כוללת גם את

הסיפורים הפחות נעימים על דרעי, כמו ההסתבכות הפלילית שלו, וחלק מהמרווינים מותחים עליו ביקורת. למשל, בתו הבכורה של הרב, עדינה בר-שלום, מספרת שגם אביה שהאמין מאוד בחפותו של דרעי הבין לבסוף שהוא לקח שוחד, ואחד מעוזריו של הרב יוסף אומר שהוא קירב אליו את דרעי דווקא מפני שזיהה שהוא אדם מסוכן.

איך הבנים של הרב יוסף התמודדו עם העובדה שאביהם בעצם טיפח את דרעי כמנהיג המפלגה, ולא את אחד מהם?

פנחסוב: "הרב עובדיה ידע לבחור את האנשים המתאימים. אם אחד הבנים שלו היה מגיע לרמה הזאת של תחבולות ותחכום כמו דרעי, אז הוא היה במקום דרעי. אבל הרב עובדיה רואה את השחקן הצעיר הזה שפשוט מלהטט, עושה מה שהוא רוצה ומדבר עם שועי עולם, ואומר לעצמו: זה סוס מנצח. בגיל 31 דרעי כבר היה מעין מנכ"ל המדינה. הוא רמס בדרך את יצחק פרץ, גרם לו לעזוב את המפלגה. היום בפוליטיקה הישראלית יש את נתניהו ואת דרעי, שמבחינה פוליטית אף אחד לא מגיע לרמתם. אם דרעי היה גרסה קצת יותר כללית ולא סקטוריאלית, הוא יכול היה להתמודד על ראשות הממשלה".

האם הוא מנצל את הכוח הזה בצורה מיטבית?

"לא, ברור שלא. אם הוא היה מנצל את זה בצורה מיטבית הוא לא היה איפה שהוא נמצא היום, גם במובן של מה אנשים חושבים עליו. דרעי משול לאלף ואחד דברים שליליים. כמו אצל נתניהו, יש מצד אחד כישרון גדול, ומצד שני, התבוססות בתוך הגועל נפש של הפוליטיקה, והגניבות הקטנות, והשמור לי ואשמור לך. כל הדברים המכוערים האלה שבסופו של דבר הופכים אנשים עם פוטנציאל מנהיגות לפוליטיקאים קטנים".

מסרטו של פנחסוב עולה כי מי שהפסידו מ"הבחירה" של הרב יוסף בדרעי לא היו רק בניו של הרב, אלא בעיקר בתו הבכורה, שהפרשנות שלה לגבי המשימות שעמדו בפני מפלגה המבקשת להרים את קרנם של המזרחים בישראל היתה אחרת. בדומה לאהרן אביחצירא, גם בר-שלום חשבה שהדרך לקידום יוצאי עדות המזרח בחברה הישראלית היא באמצעות חינוך, השכלה גבוהה ותעסוקה, ולא רק

לימוד תורה והקפדה על ההלכה. בשנת 2000 היא הקימה מכללה אקדמית שהיתה מיועדת לציבור החרדי, נשים וגברים למדו בה בהפרדה, והיא העניקה תארים אקדמיים. הרב יוסף תמך בקיום המכללה, למרות התנגדות קולנית ברחוב החרדי. אחרי מותו ב-2013 לא היה לה עוד גב של דמות תורנית משמעותית וב-2016 נסגרה המכללה בגלל מיעוט נרשמים וגירעון תקציבי. בר-שלום טענה בעבר בראיונות כי מי שיכול היה לעזור ולא עשה זאת אף שכיהן אז כשר הפנים היה דרעי.

אני לא בטוח שמעמד ביניים מזרחי אקדמי היה מתפתח ללא ש"ס. מצד אחר, הצל הגדול עליו זה ש"ס. אז האם ללכת לתזה שאומרת שש"ס תקעה את המזרחים באותם מעגלים, או לומר שבלעדי ש"ס לא היתה אפשרות למוביליות משמעותית?

פרופ' נסים ליאון

בר-שלום מרואיינת בהרחבה גם בסדרה "שאגת ש"ס" וגם בסרטו של פנחסוב. אבל אצל פנחסוב, בגלל נוכחותו של דרעי, נוצר מעין דו-קרב בין שניהם, וברור שבר-שלום היא זו שהפסידה לבסוף – אם בכלל היה לה סיכוי מראש, מתוקף היותה אישה. נשים, כזכור, אינן זכאיות עד היום להיכלל ברשימת ש"ס לכנסת. "הרב עובדיה גיבה את עדינה והם הקימו מכללה לתפארת", אומר פנחסוב, "אבל כשהוא היה כבר בעשור התשיעי והעשירי לחייו, לא היה לו כוח להתמודד עם דרעי. דרעי השתחרר מהכלא רעב לכבוש חזרה את ש"ס, עם גושפנקה חזקה מציבור המאמינים שלו. כשש"ס קיבלה 17 מנדטים זה גרם לשבר עמוק אצל הרב עובדיה, כי הוא הבין שהמפלגה כבר לא שלו. הוא הבין שהמנדטים האלה לא באו בגללו, אלא בגלל הפגיעה בדרעי. במערכת הבחירות של 1999 כמעט שלא ראית תמונות של הרב עובדיה, אלא כרזות למען דרעי. הרב עובדיה התכנס בתוך עצמו, למד יותר תורה, וחש בודד. שם היה המפנה".

פרופ' נסים ליאון, ראש המחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת בר-אילן, אומר שבתו הבכורה של הרב יוסף מעולם לא היתה במעמד מרכזי מספיק בשביל להשפיע על דרכה של ש"ס: "עדינה לא היתה אלטרנטיבה לכולם. מי שהיו הבוסים היו הגברברים. זה שעדינה הצליחה מה שנקרא בשפה היהודית להוציא יקר מזולל, כלומר לקחת מהחיה שזוללת הכל איזה משהו קטן ולהציל משהו, לאיזה רגע, והיא פותחת את האופציה של אקדמיה חרדית - זה טוב ויפה, אבל המיינסטרים הגדול לא הלך לשם".

ליאון, שחיבר בין היתר את הספרים "חרדיות רכה: התחדשות דתית ביהדות המזרחית" ו"באין רועה: ש"ס וההנהגה החרדית מזרחית אחרי עידן הרב עובדיה יוסף", הוא מרואיין מרכזי בסדרה של פרנ' ובן מיור וגם בסרטו של בלולו על משפחת אביחצירא. בעיניו, הסיבה לכך שכמה פרויקטים מושקעים על הפוליטיקה המזרחית יוצאים במקביל קשורה להתגבשותו של מעמד ביניים מזרחי: "אחד הדברים שמעמד ביניים מזרחי, בטח אקדמי, צריך להתמודד איתו זה היחס לש"ס. הדור שהתבגר בצלה של ש"ס מבין שהוא צריך להתייחס לזה בצורה קולנועית ויצירתית. מצד אחד, אני לא בטוח שמעמד ביניים מזרחי אקדמי היה מתפתח ללא ש"ס. מצד אחר, הצל הגדול עליו זה ש"ס. אז האם ללכת לתזה שאומרת שש"ס תקעה את המזרחים באותם מעגלים, או לומר שבלעדי ש"ס לא היתה אפשרות למוביליות משמעותית? זה חלק בלתי נפרד מהדיון הפנימי של אותם מזרחים ממעמד הביניים, איך להבין את מה ששודר להם בנערותם כמהפכה".

אלפים בהלוויתיו של יעקב יוסף, בנו של הרב עובדיה יוסף, בירושלים. בין חרדיות רכה לקשיחה צילום: AP

ש"ס קונטרול

ואמנם, מבין שלוש היצירות, "שאגת ש"ס" של פרנ' ובן מיור מביאה את הדיון הביקורתי במהלך של ש"ס לשיאו. אולי מפני שבניגוד לבלולו, לפנחסוב וגם לאלירן מלכה, שיצר לפני שש שנים את הסרט העלילתי "הבלתי רשמיים" על הקמתה של ש"ס כמפלגה שרצה לבחירות המוניציפליות בירושלים, עוד לפני הריצה לכנסת - ש"ס היא פחות חלק מהסיפור האישי המשפחתי של שני יוצרי הסדרה ואף אחד מהם מעולם לא הצביע לה.

היוזמה לסדרה הגיעה מרינת קליין, מנהלת התוכן של הוט 8, שפנתה אל השניים וביקשה מהם לעשות סרט על ש"ס. "אנחנו אמרנו, מה לנו ולפוליטיקה? אבל אנחנו כן מתעניינים ברב עובדיה. זה יותר באזורים שלנו, סרט ביוגרפי", מסביר בן מזור. "התחלנו לעשות תחקיר וקצת לצלם, ואז נודע לנו שעופר פנחסוב עושה סרט לייס דוקו על הרב עובדיה. אז חזרנו לתוכנית המקורית, של ש"ס. תוך כדי תחקיר וצלילה לחומרים, התאהבנו בדמויות. הבנתי שכל דוקומנטריסט ניגש לנושא התייעוד שלו עם סקרנות, אבל עם בורות מוחלטת. הטאבולה ראסה הזאת, שגם אנחנו באנו איתה, יצרה משהו רענן, מין נקודת מבט אחרת על המפלגה. לא באנו מאמוציות עיתונאיות ליצור כתב אישום נגד ש"ס".

פרג' הוא בן למשפחה שעלתה מעיראק אך גדל לדבריו כמעמד בינוני חילוני. בן מזור הוא ממוצא בולגרי. השניים יצרו יחד סרטים תיעודיים וסדרות כמו "פוטו פרג" על אימפרית הצילום של משפחתו של קובי, "להאיר את יוסי" על יוסי בנאי ו"המלכה שושנה" על שושנה דמארי. כעת הם עובדים על סרט על השחקן יוסף שילוח. ועם זאת, פרג' לא מסכים עם ההגדרה שלי שהם עוסקים בתרבות מזרחית: "שושנה דמארי זה תוצאה של גיוון תרבותי. אי אפשר לנתק אותה ממשך וילנסקי. וגם ביוסי בנאי אני לא רואה את המזרחיות". בן מזור פחות נחרץ: "זה נכון שבארומה שעוטפת את כל הסרטים שלנו, הקול המזרחי קיים, ההשתייכות לתרבות הזאת".

למה המפלגה בעצם חייבת להיות העתק-הדבק מהעולם הליטאי? מה לנו ולזה? הם אנטי-ציונים, אנחנו לא אנטי-ציונים. אנחנו באנו ממרוקו. הרבנים שלנו שמחו בהקמת המדינה. זה שש"ס הפכה את עצמה ללא ציונית זה חטא על פשע

פרופ' נסים ליאון

"שאגת ש"ס" לא מתרכזת רק ברב יוסף, אלא במכלול הדמויות והמוטיבציות שהניעו את המפלגה. היא מביאה קולות ביקורתיים על

ש"ס גם מצד אנשים שהיו בשר מבשרה של המפלגה ומגוללת את האירועים וההתפתחויות ממש עד ימינו. זה אמנם עלה ליוצרים בסירובו של דרעי לקחת חלק בסדרה, אבל לעומת זאת סדרה של מרואיינים מרתקים אחרים – בהם חברי כנסת לשעבר של ש"ס, בני משפחתו של הרב יוסף וגם חוקרי תרבות וחברה שהם בעצמם פעילים חברתיים מזרחים, כמו פרופ' סמי שלום שטרית ופרופ' יפעת ביטון – מביאים פרספקטיבות נוקבות בעד ונגד פועלה של המפלגה.

הביקורת העיקרית מופנית כלפי הפרויקט המצליח ביותר של ש"ס – יצירתה של חברת לומדים חרדית ספרדית – שכמו חברת הלומדים החרדית-אשכנזית, מתרחקת יותר ויותר מערכי הציונות, נמנעת מהשכלה כללית ומתנגדת לשירות צבאי. וכך, במקום לסייע למוביליות החברתית של יוצאי עדות המזרח, היא מייצרת דורות חדשים של נתמכי קצבאות שלא כולם תלמידי חכמים. בפרק השלישי מובא קטע מנאום של דרעי, שבו הוא אומר לציבור בוחריו: "אנחנו רוצים ממשלה עם חמלה, שתעזור לשכבות החלשות. שתעזור לעניים, שתעזור למי שזקוק, וזה מה שאנחנו נעשה בעזרת השם". מולו נשמעים שורה של מרואיינים שמגיבים בחריפות לדברים.

פרופ' ליאון מסביר בסדרה כי ש"ס מציגה את עצמה במשך השנים כמפלגה חברתית משום שהיא הגיעה מהשטח ופגשה את הציבור, אבל הפתרון שהציעה לבעיותיו החברתיות של הציבור הזה הוא הדת. "מהבחינה הזאת היא לכדה את הציבור המזרחי במעגל קסמים לא פשוט", הוא קובע. חיים אמסלם, שכיהן כחבר כנסת מטעם ש"ס בין 2006 ל-2013, אומר בסדרה: "קידוש השם שש"ס יכלה לעשות הוא להביא דגם אחר של דתיות. במקום להפוך למפלגה נאורה ומתונה, היא הצטרפה למפלגות החרדיות שהציבור הישראלי בכללותו לא חש כלפיהן עוזף אהדה. וזה מאוד כואב. החרדיות הדתית נתפסת כמאיימת על החברה הישראלית. זה נזק גם למדינה. המדינה הזאת, איך היא תשרוד? למה המפלגה בעצם חייבת להיות העתק-הדבק מהעולם הליטאי? מה לנו ולזה בכלל? הם אנטי-ציונים, אנחנו לא אנטי-ציונים. אנחנו באנו ממרוקו. כל הרבנים שלנו שמחו בהקמת המדינה. זה שש"ס הפכה את עצמה ללא ציונית זה עוד חטא על

פשע". גם הח"כ לשעבר יגאל גואטה, שלדברי פרנ' הודה שהוא עדיין מצביע לש"ס, אומר: "40 שנה אחרי שש"ס קמה, לא היינו צריכים להיות במקום הזה. יש פערים מטורפים בחינוך, בבריאות, ברווחה. ושוב פעם חזרנו לאותו מקום. וזה בדיוק אותם אזרחים ואותם ספרדים".

הבחירה המובהקת של ש"ס בנתיב החרדי-ליטאי צורבת יותר על רקע המחשבה על האופציה הלא ממומשת עד הסוף של מפלגת תמ"י. "תמ"י באה במידה רבה לאפשר מוביליות למזרחים, וש"ס באה לתקן את המזרחים", מבהיר ליאון, "אלה שתי פוליטיקות שונות לחלוטין. אביחצירא במידה רבה היה מנהיג של מעמד ביניים מזרחי, ודרעי ושותפיו הלכו לכיוון אחר לחלוטין. הרבה פעמים אנשים אומרים שש"ס נכנסה בדלת שתמ"י פתחה. אבל אלה היו שני כיוונים שונים. אהרן אביחצירא נתן מודל רדיקלי מאוד של מוביליות. הוא לא התעלם מהמסורת שלו בבית, ידע איך להשתמש בה כדי לצבור כוח, אבל ראה בהשכלה תכלית, התקדמות. התזה השנייה, של ש"ס, לקחה את זה למקום אחר - למודל החרדי-ליטאי".

למה הבחירה של ש"ס בנתיב החרדי הצליחה כל כך?

"היא הצליחה בגלל שהיו שני עשורים אבודים של מוביליות מזרחית שלא קרתה, שנות ה-70 וה-80, ומי שנכנסו לחלל הזה היו תנועת התשובה, ובעקבותיה תנועת ש"ס. במידה רבה, חסימת המוביליות האקדמית בפני מזרחים בשנות ה-70 וה-80 היא שהביאה בסופו של דבר לגידול המטורף בחברת הלומדים החרדית. זה מצער לומר את זה, אבל אנחנו במו ידינו כרינו לעצמנו את הבורות הנשברים היום".

ההסתכלות על ש"ס כמפלגה חברתית היתה תמיד רומנטיקה. זה היה חלום. הסיבה המרכזית להקמתה היתה להביא ציבור לא חרדי להצביע למפלגה

חרדית

פרופ' נסים ליאון

כשאתה אומר אנחנו, למי אתה מתכוון?

"לחברה הישראלית, קובעי מדיניות, נאמני המדינה, כל מיני אנשים שהיו בטוחים שהם עושים הכל בסדר, אבל הכניסו את ישראל לסחרור. הרי ברור לך שלא היינו מדברים על החברה החרדית במושגים שאנחנו מדברים עליה היום לולא ש"ס. ש"ס גם הכפילה את כוחה הפוליטי של החברה החרדית בכוח לא חרדי, וגם הכניסה לתוך החברה החרדית קבוצות שבכלל לא היו שם לפני כן והגדילה אותן. יש פה אירוע של מצעד איוולת". ליאון מסביר שהמבחן הפסיכומטרי היה במשך שנים חסם משמעותי בפני כניסת מזרחים למערכת האקדמית, ולכן גם נחסמה בפניהם האפשרות לניעות חברתית. "האליטות שמרו על עצמן, והבינו את משמעות המעשה שלהן רק כשש"ס הגיעה ל-17 מנדטים. רק מהפכת המכללות בשנות ה-90 היא שבלמה את ש"ס מלהפוך להיות כוח עוד יותר משמעותי, כי היא הביאה לצמיחה מהירה יחסית של מעמד ביניים מזרחי. אפשר לומר שמול האופציה של הכולל נולדה המכללה".

מ"מלך הספרדים" וגם מ"שאגת ש"ס" עולה מסקנה אחת ברורה: משימתה העיקרית של ש"ס מעולם לא היתה לעזור לפתור את בעיית השכבות החלשות בחברה הישראלית, בניגוד לכתרים שנקשרו לה ברגעים אלה ואחרים על ידי פעילים חברתיים ואפילו אנשי שמאל חילונים למהדרין. "ההסתכלות על ש"ס כמפלגה חברתית היתה תמיד רומנטיקה. זה היה חלום", פוסק ליאון. "הסיבה המרכזית להקמתה היתה להביא ציבור לא חרדי להצביע למפלגה חרדית. אז נכון, יש רומנטיקה, יש סיפורים על אפליה. אבל אם תסתכלי על האופן שבו ש"ס בנתה כוח כל השנים, היא תמיד היתה סוכנת של חברת הלומדים. היא תמיד הגנה עליה והזינה אותה, ותמיד האיום האולטימטיבי שלה, בכל הנוגע לכניסה לממשלה, היה אם היא יכולה להביא תקציבים לחברת הלומדים. כל היתר זה תזות נחמדות שהאינטלקטואלים של מעמד הביניים המזרחי רצו להדביק לש"ס. במובן הדתי, ודאי שמעניין את ש"ס הנושא החברתי - במובן של החמלה, המסכנות, גמילות חסדים וכרטיסי המזון של דרעי. אבל האם אי פעם המטרה היתה להביא לצמצום פערים? שטויות. זה לא היה בראש סדר העדיפויות".

איך אתה מסביר את הטעות הזאת? האם ש"ס נתנה מוצא למשאלות לב זהותיות?

"היה משהו בש"ס שהיה כמו החטא ועונשו. זאת אומרת, ראיתם מה
אשכנזים עשו למזרחים? עכשיו תקבלו את ש"ס. היתה איזו הזדהות,
אפילו מצד הרדיקלים, עם הסיפור הזה של ש"ס, כי זה היה מאוד חזק.
ולכן בסוף שנות ה-90 הם היו מרחק 2,000 קולות מהמנדט ה-18.
הליכוד זכה ב-19 מנדטים באותה מערכת בחירות. בש"ס היה משהו
שבאמצעותו יכולת לזעזע את האליטות הישראליות. גם אם אתה לא
דתי".

ומה עושים אחרי שגומרים לזעזע?

"זו הבעיה. לכן זו פוליטיקה של זהות, זו לא פוליטיקה שיש מאחוריה
רציונליות. פוליטיקה של זהות היא דבר הרסני. אבל זה היה יכול
להיות הרבה יותר נורא, אם האליטות הישראליות לא היו מתעשתות
בסוף שנות ה-90, פותחות את השערים האקדמיים ומקימות מכללות.
בעצם בלמנו את זה ברגע האחרון. אבל את התוצאות רואים עד היום.
אם, נניח, היה מעמד ביניים מזרחי אקדמי, משכיל, בעוצמה גדולה
יחסית בשנות ה-90, אני סבור שהם היו היום בצד הליברלי".

להחזיר עטרה ליושנה זה מושג שפונה לאיזו תודעה

קולקטיבית, שעדיין לא היתה ממוסגרת. הוא עמד

בבתי כנסת ואמר: אין יותר מרוקאים, עיראקים,

תימנים, לובים, מצרים וכו'. כולנו ספרדים. זה מהלך

של כוהן דת ברמה אפיפיורית

מוריס בן מיור, במאי "שאגת ש"ס"

מצד שני, הקריאה של הרב יוסף הצליחה לענות לפחות חלקית על
החסך הזהותי, גם אם לא במובן של סגירת פערים בהזדמנויות.
"הקריאה שלו לציבור הזה היא קריאה מבריקה", אומר בן מיור. "הוא
בא ומזהה ציבור מזרחי רחב מאוד ופונה אליו. להחזיר עטרה ליושנה

זה מושג רחב מאוד שפונה לאיזו תודעה קולקטיבית, שעדיין לא היתה אז לגמרי ממוסגרת. הוא עמד על במות בבתי כנסת ואמר: אין יותר מרוקאים, עיראקים, תימנים, לובים, מצרים וכו'. כולנו ספרדים. זה מהלך של כוהן דת ברמה אפיפיורית".

גם הבמאי אלירן מלכה ("שבאבניקים"), שלמד בעצמו בישיבות אשכנזיות, התכוון לעשות סדרה עלילתית על חייו של הרב יוסף, ומצא את עצמו ב-2018 עושה את הסרט "הבלתי רשמיים" על הקמתה של ש"ס כמפלגה שרצה לבחירות בירושלים. זה קרה אחרי שהעיתונאי אבישי בן חיים הראה לו ראיון שעשה ומעולם לא פורסם עם יעקב כהן – בעל בית דפוס בירושלים, שבתו נזרקה מסמינר הבנות האשכנזי בית יעקב. העלבון והזעם הובילו את כהן להקים מפלגה שהצליחה מעל למשוער, אבל הוא עצמו מעט נשכח בדברי הימים. "זו לא ש"ס של היום, אלא ש"ס מאוד חברתית, גולמית, מהרחוב, מהשטח", אומר מלכה. "זה לא העניבות והחליפות בכנסת. בצומת בחירות אחר, זו יכלה להיות המפלגה החברתית שאנחנו מחפשים".

סרטים משקפים תת-מודע של תקווה. הפוליטיקה המזרחית לאורך השנים הוכיחה את עצמה כיותר פרגמטית, יותר מתקשרת, יותר חברתית. גם בממשלה הנוכחית, השרים שמקבלים את הציונים הכי גבוהים על תפקוד אלה שרי ש"ס אלירן מלכה, במאי "הבלתי רשמיים"

את הגל הנוכחי של יצירות שעוסקות בנושא, מלכה מבין כחלק מאותו חיפוש אחרי מפלגה מזרחית חברתית אמיתית, והוא עצמו עדיין מאמין שש"ס יכולה להיות המפלגה הזאת. "יש פה ביטוי לרצון ולגעגוע. בבא סאלי והרב עובדיה היו דמויות אבהיות, והם סמלים מובהקים, סוג של קונצנזוס שיכל לתת לנו, המזרחים, מקום בתוכו. סרטים משקפים תת-מודע של תקווה. הפוליטיקה המזרחית לאורך השנים הוכיחה את עצמה כיותר פרגמטית, יותר מתקשרת, יותר חברתית. גם בממשלה הנוכחית, השרים שמקבלים את הציונים הכי גבוהים על תפקוד –

כמובן ביחס למצב הקשה – אלה שרי ש"ס. בשר משה ארבל אני רואה תקווה להנהגה. יש בו משהו אנושי, רגיש ופרקטי. יש לו הבנה של עם ישראל ואהבת כלל בסיסית. אני מחפש פוליטיקאים שעושים את העבודה שלהם לטובת הכלל, והאינטרס שלנו זה להרים את האנשים האלה. ארבל הוא סמל בעיני ולכן הצבעתי לו בבחירות האחרונות".

האם הרב יוסף עצמו היה מרוצה מההשפעה של ש"ס על החברה הישראלית? פנחסוב סבור שכן. "הוא הרים את קרנם של היהודים הספרדים, אבל מבחינה חרדית. העניין מבחינתו היה תמיד חזרה בתשובה ומדינת הלכה. הכוונה היתה להחזיר את העטרה ליושנה, כלומר להחזיר את המזרחים לקרן התורה. במפעל העצום הזה, שכמובן לווה בהמון תקציבים ממשלתיים, מבחינת מספר כוללים וישיבות ובכלל מזרחים שחזרו בתשובה – הוא בהחלט הצליח. והוא לא התיימר לעשות משהו אחר. ש"ס לא הוקמה כדי לעשות טוב למזרחים אלא כדי להחזיר את המזרחים לדרך התורה. האבסורד הוא שהחזרה בתשובה היא לא משהו שהיהודים המזרחים הרגישו אי פעם בגולה. הם אף פעם לא היו ליטאים. הם אף פעם לא לבשו את הכובע והחליפה".

זה דבר אחד לרצות לקרב את המזרחים לתורה, ודבר אחר להפוך אותם לגרסה המסוימת הזאת של יהדות שאומצה מהליטאים האשכנזים. למה הם לא נשארו עם הפרקטיקה הדתית הרכה יותר שהיתה קודם?

"כי הרב עובדיה הבין שיש לו תחרות גדולה, שהוא צריך להתחרות בחרדיות האשכנזית שנחשבת למובילה ונשגבת יותר. אז הוא ניסה לחקות אותם. אחד הדברים הבעייתיים, מהזווית שלי, זה שהוא לא לקח באמת את המוטיבים המזרחיים, התגאה בהם וניסה ליצור פה משהו חלופי, אלא ניסה לעשות את מה שהליטאים עושים".

מתוך "מלך הספרדים". "הרים את קרנם של היהודים הספרדים, אבל מבחינה חרדית" צילום: באדיבות הרב שוקי לרר, yes דוקו

חרדיות רכה וחרדיות קשיחה

בחלוף השנים, ולמרות הסתבכויות חוזרות במשפטים פליליים, דרעי נותר עד היום אחד האנשים החזקים ביותר בפוליטיקה הישראלית, ובמידה רבה גם אחד החידתיים שבהם, דווקא בגלל היכולת שלו לשתף פעולה עם דמויות מקצוות מנוגדים של הקשת הפוליטית. מקומה של ש"ס כיום בהנהגה הישראלית הוא עדין במיוחד. מצד אחד, שריה זוכים למחמאות על תפקודם המועיל, באופן יחסי לרוב שרי הממשלה האחרים. מצד אחר, היא מובילה את ההתנגדות לחוק הגיוס, אף שחלק מחברי הכנסת שלה ושלושה משריה הבכירים – משה ארבל, יעקב מרגי ואוריאל בוסו – שירתו בעצמם בצבא.

"דווקא מאז 7 באוקטובר יש פה מין בחינה מחודשת של איפה אנחנו, מי אנחנו ומה יהיה איתנו, וש"ס מאוד מרכזית בתמונה הזאת", אומר בן מיור. "בהתחלה חשבנו בכלל לסיים את הסדרה עם חזרתו של דרעי. אבל אז הבנו שחייבים להתייחס לניסיונות ההפיכה המשטרית, ולשותפות בין דרעי לנתניהו. כשהסתכלנו במבט יותר רחב על איפה אנחנו היום ואיפה ש"ס בתוך זה, הבנו שהם חלק אינטגרלי בחברה הישראלית".

"היום הם מנהלים אותנו באופן ישיר", ממשיך פרגי. "שר הבריאות, שר העבודה, שר הפנים – כולם אנשי ש"ס. אלה תיקים גדולים להחזיק במדינה, ויש איזו שותפות בסיסית שלא מתקיימת בינינו לבינם". הוא מוסיף כי "הסדרה עלתה לשידור ביום שבו חילקו 1,000 צווי גיוס לחרדים. את לא שומעת את גפני מתבטא בעניין אבל את כן שומעת את ש"ס, מפלגה שחלק גדול מהציבור שלה שירת בצבא. דרעי יושב בקבינט בזמן מלחמה, הרב הראשי שלו אומר 'אם תגייסו אותנו נרד מהארץ', ודרעי לא מגיב".

בעבר ש"ס היתה בצמתים גורליים שמתקשרים לערכים אנושיים בסיסיים. היום הם לא שם. דרעי יכול היה להפיל את הממשלה על עיכוב שחרור החטופים. במקום זה, הם במו"מ עם בן גביר כדי להשיג את חוק משרות הרבנים

קובי פרגי, במאי "שאגת ש"ס"

זה מפתיע אותך?

"היו זמנים שבהם ש"ס היתה בצמתים ובהחלטות גורליות שמתקשרות לערכים אנושיים בסיסיים, והיה בסיס אחר לברית עם החברה הישראלית", אומר בן מיור, ומזכיר את מאמציו של הרב יוסף להתיר את עגונות מלחמת יום כיפור, את תמיכתו בהסכמי אוסלו ואת התעקשותו שדרעי ייכנס לממשלת רבין. "היום הם לא נמצאים שם. למשל, נושא החטופים – הם היו חייבים להשמיע קול לגביו, וזה לא קורה. דרעי יכול היה להפיל עכשיו את הממשלה על עיכוב שחרור החטופים. במקום זה, הם עושים משא ומתן עם איתמר בן גביר כדי להשיג את חוק משרות הרבנים".

"נראה שהם מנותקים לגמרי ממה שקורה פה", מוסיף פרג', "לבוא ולדרוש לפני חודש 37 מיליון שקלים לנושרים משיבות, במקום לתת אותם לפוסט-טראומטיים, או למשפחות שאיבדו את הכל, זה קיצוני".

מוריס בן מיור (ימין) וקובי פרג'. "נראה שהם מנותקים לגמרי ממה שקורה פה" צילום: הדס פרוש

דרעי יכול היה להשתמש בכוח שלו באופן אחר?

"המדינה הלכה ימינה. הוא לא יכול לקחת היום סיכון ולהפיל ממשלת ימין. הוא מפחד שהמצביעים שלו ילכו לבן גביר. הוא שומר על משהו חשוב בעיניו: ההישרדות הפוליטית שומרת על ש"ס".

ליאון טוען שדרעי הצליח לייצב את ש"ס ולבנות מחדש את כוחה לאחר שבערוב ימיו של הרב יוסף היא התחילה להתערער. לדבריו, "בש"ס יש שסע שמתחיל להתפתח בין 'חרדיות רכה' ובין 'חרדיות קשיחה'. הקשיחה הולכת למקום הליטאי, לחברת הלומדים. האתגר הגדול שלה זה לא המסורתניים, אלא דווקא החרדים האשכנזים, שאולי יאמינו להם סוף סוף שהם חרדים אמיתיים. ההתנגדות לגיוס היא חלק מתהליך הליטאיזציה של ש"ס. אז בניגוד למה שחושבים, שש"ס רצו להתנתק מהאשכנזיות – להיפך, הם רצו להתחבר לאשכנזיות. דרעי יודע לשחק בין שני העולמות האלה, בין החרדיות הרכה לחרדיות הקשיחה. לכן הוא טיפוס סמלי".

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ